
KATZ DÉNES

Egy szövetkezeti hitelintézet kilátásai, fejlesztésének lehetőségei I. rész

Bevezető

A pénz- és tőkepiac minden ország gazdaságának meghatározó eleme, amely igen fontos szerepet játszik a gazdaságban keletkező megtakarítások átcsoportosításában, a gazdasági vérkeringés biztosításában. A pénz- és tőkepiac alapvető intézményeit létrehozó és az azt szabályozó jogszabályok hazánkban a térség országai közül elsőként, már a kilencvenes évek elején kidolgozásra kerültek és hatályba léptek. A törvények hatálybalépése óta eltelt évek során a pénz- és tőkepiacon hatalmas méretű fejlődés ment végbe, mely fejlődés a kereskedelmi bankok és takarékszövetkezetek tekintetében elsősorban a minőségi jellemzőkben mutatkozott meg. A fiatal kereskedelmi banki szféra egyre markánsabb hányada áll a privatizáció vagy bankalapítás révén magas szakmai követelményeket támasztó tulajdonosi kontroll alatt. Ezzel szemben a magyar bankrendszeren belül legnagyobb fiókhálózatot magukénak mondható, és a lakossági megtakarítások döntő hányadát begyűjtő szövetkezeti bankok jelentős hányada - mivel úgy érkezett a kilencvenes évek elejére, hogy nagyon komoly problémákkal kellett szembenéznie, mely problémák a szektor differenciált jellegéből következően komplex kezelésre nem voltak alkalmasak - még nem, vagy csak alig tudta kiheverni az átmenet nehézségeit. Az 1997. január 1-jétől hatályos új, az Európai Unió szabályozásához közelítő, a pénz- és tőkepiacot átfogóan szabályzó törvények elkötelezik magukat az univerzális bankrendszer mellett, amely meghatározó jelentőségű a szektor jövőbeni fejlődése szempontjából. A jövőbeni uniós csatlakozás olyan kihívásokat fog jelenteni a pénz- és tőkepiaci szektor számára, amelyek döntően meghatározzák a hazai bankok, értékpapír-kereskedők, illetve egyéb intézmények jövőjét. Az ennek következtében megnövekedő verseny olyan szakmai, illetőleg tőkekövetelményeket támaszt a hitelintézetekkel szemben, amelyekre már most meg kell kezdeni a felkészülést.

A felkészülés sokrétűsége véleményem szerint megkívánja azt, hogy a jelenlegi adottságok figyelembe vételével az egyes hitelintézetek kidolgozzák saját fejlesztési koncepciójukat. A következőkben egy szövetkezeti típusú hitelintézet modernné, "európai" színvonalú kisbankká válásához szükséges

feladatokkal és azok megoldási lehetőségeivel foglalkozom, a nemzetközi szövetkezeti hitelintézeti tapasztalatok, tendenciák és a szövetkezet eddigi működésének tapasztalatai tükrében. Cikkem a XXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián első helyezést elért dolgozatom részletes bemutatása. Munkám elkészítése során a szövetkezetek nemzetközi és hazai kialakulásából, illetve fejlődéséből indultam ki, hogy képet alkothassak ezen hitelintézeti forma háttéréről.

A szövetkezeti hitelintézetek kialakulása és fejlődése

A szövetkezetek kialakulása

A szövetkezetek a XVIII. és XIX. században alakultak a középkori kis helyi autonómiák új alakjaiként. 1752-ben Philadelphiában Benjamin Franklin megszervezte az első kölcsönös biztosító társaságot, mely azt jelentette, hogy egy csoport ember saját tőkéjének befektetésével, saját szervezés mellett szövetkezetet hozott létre azért, hogy kielégítse saját szükségleteit. Európában az első szövetkezet létrehozása a rochdali takácsok nevéhez fűződik, akik alacsony állású emberek voltak, pénz, befolyás, műveltség nélkül, és arra szövetkeztek, hogy "leszorítják a kereskedőket, molnárokat és tőkepénzeseket: tapasztalás, tudomány és tőke nélkül lesz belőlük kereskedő és iparos". Az 1844 őszén alakult szövetkezet (a rochdali Becsületos Úttörők Társasága) 1860-ban már betegsegélyező és temetkezési társulatot alakított, törődött tagjai képzésével, továbbképzésével, növelve így társadalmi esélyeiket.

Az első hitelszövetkezet 1845. február 9-én alakult Szlovákiában, amely azonban hat évi működés után feloszlott. A máig is működő, ma már óriási hálózattal rendelkező hitelszövetkezetek a múlt században, Németországban jöttek létre, jelentős azonban a hitelszövetkezeti szektor Ausztriában, Franciaországban, Olaszországban, Hollandiában és Kanadában is.

A világ szövetkezeti mozgalmának legerősebb ágát a pénz gyűjtésére, kezelésére, kölcsönadására létrehozott szövetkezetek jelentik, ugyanis a szövetkezeti tagság közel negyven százaléka hitel- és takarékszövetkezeti tag. Ez világszerte 260 millió embert jelent.

A bankszövetkezet olyan speciális pénzügyi intézet, amely elsősorban a tagjai számára nyújt pénzügyi szolgáltatásokat, betartva és érvényesítve egyfelől a pénzügyi normákat, másfelől a szövetkezeti alapelveket. Ez azt jelenti, hogy miközben a gazdaságos működést tartja szem előtt, elsősorban a tagi érdek vezérli. Érvényesül a szolidaritás mindhárom szintje, de ugyanakkor a banki

gazdálkodás három fő célja is: a biztonság, a jövedelmezőség és a fejlesztés. Mivel speciális szövetkezeti formáról van szó, ezért különös jelentősége van a pénzügyi stabilitás megteremtésének és fenntartásának.

Világjelenség és tendencia, hogy a kistelepülések és falvak pénzügyi szolgáltatói a bankszövetkezetek, ugyanis a kereskedelmi bankok ezen régiókban nem találják meg számításaikat.

Bankszövetkezetek nemzetközi kitekintésben

A hitelszövetkezetek kialakulása a XIX. század végén jelentkező gazdasági válság, a szegénység és a kamatuzsora hatásaira vezethető vissza. Ebben az időszakban a kölcsönös segítség elvén nyugvó elméletek alapján olyan szervezetek (a hitelszövetkezetek) alakultak ki, amelyek máig fennállnak, működnek. Tevékenységük elengedhetetlenül fontos része az adott országnak, illetve régió gazdaságának. Az Európai Unió szabályozása is abból indul ki, hogy a bankszövetkezetek pótolhatatlan szerepet töltenek be a pénzügyi szolgáltatások területén, ugyanis a szövetkezeti bankok 61 ezer kifizetőhelyen 65 millió ügyfelet szolgálnak ki az Unión belül, ami az EU 370 millió fős lakosságának csaknem 20%-a. A hazai bankszövetkezetek fejlődése történetének megismerése előtt fontosnak tartom bemutatni azt, hogy nemzetközi szinten milyen bankszövetkezetek működnek, milyen azok szervezeti felépítése, rendszere, ugyanis a nemzetközi példákat is figyelembe véve hazánkban is kialakulhat egy olyan hálózat, amely korszerű pénzügyi szolgáltatásokkal képes kielégíteni elsősorban a vidéki lakosság, a vállalkozók, az önkormányzatok igényeit.

Németország és Ausztria

Németországban Hermann Schulze-Delitzsch 1850-ben alapította az első kölcsönös hiteltársaságot, ő hozta létre az első szövetkezeti szövetséget is. Szövetkezetei a városi kisemberek, kiskereskedők, kisiparosok érdekeit szolgálták, szigorú üzletszerűség jellemezte őket, a minél nagyobb üzletrész, tőke gyűjtésére törekedtek, ezért magas osztalékot adtak. A szövetkezet feloszlása esetén a tiszta vagyon a tagokat illette meg. Kölcsönöket csak bankszerű fedezet mellett adtak, kizárólag pénz- és hitelüzlettel foglalkoztak.

Friedrich Wilhelm Raiffeisen Flammersfeldben 1849-ben alapította meg az első hitelszövetkezetet, mely az előzőektől sok mindenben különbözött: más volt a tagi kör, mert ez a szövetkezettípus a falusi ember, elsősorban a mezőgazdasági termelők igényeit szolgálta. Üzletkörük egészen kis területre,

lehetőleg csak egy közösségre terjedt ki. Nem annyira az üzletrész-tőke és a tartalékok növelését tartották szem előtt, hanem a kölcsönös ismeretségen alapuló bizalmat.

A német és osztrák gyakorlat elkülönül egymástól. Németországban a fenti kétféle szövetkezeti banki rendszer az 1960-as években ismerte fel azt, hogy mivel ideológiai alapjuk és érdekeik közösek, jobban helyt tudnak állni a részvénytársasági bankokkal folytatott versenyben, ha egyesülnek, mely egyesülés 1971-ben be is következett, ami után nyolc regionális bank maradt, amelyből 7 részvénytársasági formában működik, egy pedig szövetkezetként. Ezen lépésekkel hozták létre a sokirányú tevékenység feltételeit. A központi koordinációt a Szövetkezetek Pénzügyi Szövetsége (Genossenschaftliche Finanzverband) látja el, csúcsbanki funkciója a Deutsche Genossenschaftsbanknak (DG Bank) van.

Ausztriában tevékenységenkénti irányonként külön-külön szerveződnek a szövetkezetek. Ezek közigazgatási területenként összefognak, ugyanakkor a különböző profilok egymást is támogatják, kiegészítik. Az idők során modern, teljesítőképes és dinamikus szervezetté fejlődött például a Raiffeisenbankok csoportja, amely ma már Ausztria gazdaságának jelentős részét átfogja. Az Osztrák Raiffeisen Szövetség (Österreichische Raiffeisenverband) összefogja a 7 különböző országos szövetkezeti szövetséget (például fakitermelő, méhész, tej és sajt szövetséget, illetve a banki és pénzügyi szövetkezeti szövetségeket), mely országos szövetségek a regionális szövetségek csúcsszerveiként funkcionálnak. A regionális szövetségeknek vannak alárendelve a Raiffeisen-elv alapján működő szövetkezetek, ezek között a 165 Raiffeisenbank, melyek taglétszáma csaknem kétfélmillió fő. A Raiffeisenbankok adják Ausztria legsűrűbb bankhálózatát, 2500 bankfiókkal. A háromszintű szoros szövetségnek köszönhető, hogy a Raiffeisenbankokban olyan speciális leányvállalatok szolgáltatásai is igénybe vehetők, amelyek az egyéni ügyfélcsoportok igényeinek kielégítésére jöttek létre, lehetővé téve ezzel bármely kis faluban is a csúcsmínőségű pénzügyi szolgáltatások igénybevételét. Ilyen speciális pénzügyi intézetek például: építési takarékpénztár (Raiffeisen Bausparkasse G.m.b.H.), tőkebefektető társaság, biztosító, lízingcég, utazási iroda, adatszolgáltató cég, valamint különböző tanácsadó cégek. A Raiffeisen-bankcsoportnak külföldi leánybankjai is vannak (például hazánkban a Raiffeisen-Unicbank Rt.), valamint tagja az UNICO bankcsoportnak, mely az európai szövetkezeti bankok csoportja.

Franciaország

Franciaországban négy nagy bankszövetkezeti csoport létezik: a Credit Mutuel, a Credit Agricole, a Banques Populaires és a Credit Cooperatif. A Credit Mutuel rendelkezik hazájában az ötödik legsűrűbb bankhálózattal, közel 8 millió ügyfele van, 3900 fiókkal működik. Háromszintű szövetkezeti rendszer jellemzi felépítését: helyi pénztár vagy szövetkezet, területi bank, központi bank. A Credit Mutuel munkatársainak kétharmada a szövetkezetekben dolgozik, így megvalósul az, hogy a taghoz legközelebb álló szint gyakorolja mindazon funkciókat, amelyek ott szükségesek és elvégezhetők, csupán a többi funkció kerül a második és harmadik szintre.

Olaszország

A Cassa Rurali ed Artigiane - azaz a Vidéki és Kézműves Takarékpénztárak a múlt század végén alakultak meg a Raiffeisenbankok mintájára, mindenekelőtt segélyezési céllal. A háború utáni fellendülés teremtette meg az 1960-as években bekövetkezett modernizáció alapfeltételeit, melynek fontos állomása volt a központi pénztár (ICCREA) létrehozása, mely a banki tevékenység segítségével túlmenően pénzt közvetít és banktanácsot ad. A hetvenes években létrejöttek a szolgáltatási társaságok, amelyek pénzügyi, biztosítási, adatkezelési területeken működnek. A mozgalomra jellemző adatok: 716 hitelszövetkezet, 1880 fiók, 5 területi bank. A hálózat szervezeti felépítése itt is háromszintű, hasonlóan a már jellemzett Credit Mutueléhez, bár itt az országos központi szervek tagoltabbak (a tevékenységek megosztása az osztrák gyakorlathoz hasonlít).

Hollandia

A holland hitelszövetkezetek szintén a Raiffeisen-elvek alapján jöttek létre, először 1896-ban, a nagy európai agrárkrízis idején. Központi intézményeiket még 1898-ban alapították, melyek 1972-ben egyesültek. Mára a Rabobank a világ első 50 bankja között foglal helyet, Hollandia második legnagyobb bankja. 595 helyi bankból és a központból áll, alapelvei a szövetkezeti gondolkodás, a kölcsönös bizalom, a tagok felelőssége, a helyi bankok önállósága, a prudens vezetés, az ügyfél tisztelete és a nyereség megőrzése. A banknak, mint szövetkezetnek több, mint 600 ezer tagja van, akik a belépésért nem fizetnek, csupán azt vállalják, hogy a Rabobankon keresztül intézik pénzügyeiket. Célkitűzésük, hogy a világ legjobb, vagyis legolcsóbb bankját akarják létrehozni, mely törekvés a bank költségcsökkentő stratégiájában és kamatpolitikájában is tükröződik. Szövetkezeti formájából következően nem a maximális profitban, hanem abban érdekelt, hogy a tagok minél nagyobb

gazdasági erőre tegyenek szert. A bank osztalékot nem fizet, az összes nyereség a tartalékot növeli - az ebből eredő tőkeerő nagyban hozzájárult a dinamikus fejlődéshez és ahhoz, hogy a svájci Union Bank, a német Deutsche Bank mellett megkapta a legjobb, AAA besorolást a Moody's Standard and Poor's és az IBCA-tól.

Kanada

A francia nyelvű kanadai tartomány Quebec fővárosa melletti kisvárosban alakította meg az első hitelszövetkezetet Alphonse Desjardins 1901-ben. Desjardins még életében 161 hitelszövetkezetet szervezett meg, ma a Desjardins szövetkezetek a tartomány legnagyobb bankhálózatát jelentik, a tagok száma 5 millió. Országos Szövetség, Központi Pénztár, területi szövetségek, az Ellenőrző és Auditáló Központ és az 1327 népi- és gazdasági pénzár jelenti a mozgalom szervezetének vázát.

A hazai takarékszövetkezeti mozgalom

A pénzügyi tevékenységet ellátó szövetkezetek az elmúlt század második felében kezdték meg működésüket hitelszövetkezetként. A hitelszövetkezetek kölcsönt csak saját tagjaik részére folyósítottak, és működési körük a pénzügyi tevékenységen túl egyéb (pl. kereskedelmi) tevékenységre is kiterjedt. A századfordulón megközelítően 1000 hitelszövetkezet működött és a '40-es évek elején megközelítette számuk az 1500-at. A második világháború után, 1948-ban még közel 100 hitelszövetkezet megőrizte tevékenységét. A sorozatos kényszerbeolvasztásokat követően végül 1952-ben felszámolták őket. 1956 után újra engedélyezték működésüket, de akkor már takarékszövetkezeti formában. Ezt követően 7 év alatt alakult meg a jelenleg is működő takarékszövetkezeti hálózat.

A pénzügyi rendszer átalakulásával, a kétszintű bankrendszer létrejöttével egyidejűleg a takarékszövetkezetek számára megnyílt a lehetőség tevékenységük bővítésére és fejlesztésére. Az 1991. december 1-jén hatályba lépett pénzügyi törvény (továbbiakban Pit.) szabályozta a biztonságos feltételeket a pénzügyi szövetkezetek, így a takarékszövetkezetek számára is.

Tekintettel arra, hogy a takarékszövetkezetek fennállásuk első két évtizedében gyakorlatilag nonprofit szervezetként működtek, a saját vagyontörelmének kialakításának és a megfelelő tartalékok képzésének nem voltak kielégítő forrásai. Csak a nyolcvanas években kezdődött meg az eredménytől függő tőkefeltöltés és a tartalékok képzése. A takarékszövetkezetek saját vagyona két

fő forrásból alakult ki, egyrészt a tagok által befizetett részjegyek összegéből, másrészt az eredményből és egyéb juttatásból (konszolidációs államkötvények). A szektor jelentős forrást gyűjtött és gyűjt ma is, főleg vidéken - 100 Mrd. Ft összeget meghaladót -, amely elsősorban lakossági betétállományból áll. A kilencvenes évek kedvezőtlen gazdasági helyzete nem hagyta érintetlenül őket sem, ezért komolyan el kellett gondolkodni a takarékszövetkezeteknek azon, hogy hogyan működnek tovább.

1995. december 31-én 249 takarékszövetkezet 1740 helyen - központban, fiókban és kirendeltségben - szolgálja több, mint 1,8 millió tagját és közel 3 millió ügyfelét. Fiókhálózatuk közel kétharmada az összes magyar bankfióknak, azonban a mérlegfőösszeg szerinti pénzügyi részarányuk évek óta 5% körüli, ami igen alacsonynak mondható (vö. EU adatával).

A 249 takarékszövetkezetből 235 tagja az 1993. október 15-én aláírt együttműködési szerződés alapján 1993. november 9-én létrejött Országos Takarékszövetkezeti Intézményvédelmi Alapnak (OTIVA). A '93 októberében aláírt szerződést abból a célból írták alá az integrációba ezzel belépő takarékszövetkezetek, hogy helyt tudjanak állni az éleződő piaci versenyben. Az OTIVA az ellenőrzést, a válságmegelőzést, a stratégiai ügyek vitelét kapta célul az integráción belül. Az integrációt választók vállalták, hogy kitüntetett szerepet adnak a pénzügyi szolgáltatások terén az általuk 1989-ben létrehozott Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt-nek (Takarékbank), melyet ez év tavaszán, az új Hitelintézeti és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény (továbbiakban Hpt.) bevezetésének időszakában privatizáltak (bár nem a takarékszövetkezetek váltak fő tulajdonossá, hanem a német szövetkezeti hitelintézeti szektor csúcsbankja, a DG Bank). Az integráció harmadik központi szerve az Országos Takarékszövetkezeti Szövetség (OTSZ), amelynek az érdekképviselés, a PR és az oktatási tevékenység a feladata. Minden együttműködés a résztvevők részleges önkorlátozását feltételezi, vagyis azt, hogy a várható előnyökért vállalják az együttműködés hatékonyságát kibontakoztató közösen kialakított szabályok betartását.

Az integrációs szerződést alá nem író takarékszövetkezetek többsége nyereséges, nagy mérlegfőösszeggel rendelkezik. Megítélésük szerint a szerződés számos, a takarékszövetkezetek önállóságát sértő kööttséget tartalmaz, miközben ők nem szorulnak támogatásra. Hátrányosnak érezték a takarékszövetkezetekre nézve, hogy az integráció tagjainak az OTIVA ajánlásait be kell építeniük saját működési tervükbe, azt el kell fogadtatniuk a tulajdonos tagsággal. A másik fő ok, hogy a takarékszövetkezeteknek a Takarékbanknál kell elhelyezniük szabad forrásaikat. Véleményük szerint, mivel a Takarékbank nem írta alá az integrációs szerződést, és csak mint

kereskedelmi bank vett részt a konszolidációban, nem garantált, hogy a Takarékbank normál piaci kamatot biztosít a takarékszövetkezetek számára. A nem-integrálódott 20 takarékszövetkezetből mára már csak 14 nem tagja az OTIVA-nak, ezek egy része aktív betételhelyező a bankközi pénzpiacon, míg másik része inkább az önállóságát félti. A nem-integrált takarékszövetkezetek létrehozták a Takarékszövetkezetek Érdekvédelmi Szövetségét (TÉSZ), melynek - mint a nevéből is következik - csupán érdekvédelmi feladatai vannak. A Hpt. szövetkezeti hitelintézetekről szóló fejezete úgy rendelkezik, hogy a szövetkezeti hitelintézet köteles csatlakozni - a külön törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő - olyan integrációs szervezethez, amelynek központi szerve biztosítja a csatlakozott intézmények ellenőrzését, illetőleg azonnali és folyamatos fizetőképességének fenntartását. Ezen kötelezettségének a szövetkezeti hitelintézet a külön törvény hatályba lépését követő egy éven belül köteles eleget tenni. Mindez azt jelenti, hogy a ma nem-integrált takarékszövetkezeteknek is be kell lépniük előreláthatólag 1997 végéig egy - várhatóan TÉSZ-körben létrehozandó - intézményvédelmi alapba, mely bár a függetlenség valamilyen fokú elvesztésével jár majd, azonban a bankszövetkezetekre nehezedő egyre nagyobb verseny-nyomás miatt elengedhetetlenül fontos, ugyanis a nem-integrált szövetkezetek sem lehetnek immúnisak a fokozódó nemzeti és nemzetközi versennyel szemben, különösen most, hazánk Európai Unióhoz történő közeledésének időszakában. Nyilvánvaló, hogy a nemzetközi bankszövetkezeti együttműködés alanyai a nemzeti bankszövetkezeti integráció bankjai, közös intézményei lesznek. A már több nagy nemzeti bankszövetkezeti mozgalom által megvalósított bilaterális együttműködésnek a multilaterális kooperáció irányába kell továbbfejlődnie, mert ha ez nem következik be, akkor a sokkal rövidebb döntési utakkal és nagy tőkekoncentrációval operáló kereskedelmi bankóriások ki fogják szorítani az egységesülő európai pénzpiacról a bankszövetkezeteket.

A szektor felépítésének rövid áttekintését követően egy szövetkezeti hitelintézet, a Mecsekvidéke Takarékszövetkezet kilátásainak és általam elképzelt fejlesztési lehetőségeinek kiindulópontjául szolgáló jelenlegi helyzetét (működését és gazdálkodását) mutatom be.

A Mecsekvidéke Takarékszövetkezet bemutatása

A Mecsekvidéke Takarékszövetkezet története

A takarékszövetkezetek alapítása 1956-ot követően - mint minden egyéb az akkori rendszerben - felső utasításra történt. Mecseknádasdon a Földműves Szövetkezet - FMSZ - (majd később a Pécsváradi ÁFÉSZ) - ma már

nyugalmazott - főkönyvelője *Bauer László* 1961 tavaszán kapta feladatul a mecseknádasdi takarékszövetkezet megszervezését. Az alapításhoz 100 fő tagnak kellett egyenként 100 forintos részjegyet váltania, amely összeg akkoriban még "nagy pénznek" számított. A főkönyvelő a problémát oly módon oldotta meg, hogy az FMSZ, és az ÁFÉSZ dolgozóit léptette be úgy, hogy féléves prémiumuk, jutalmuk összegét fordította részjegyvásárlásra. A dolgozók így tulajdonképpen jutalmuk "felajánlásával" váltak tulajdonossá, egy máig jól működő hitelintézet tulajdonosaivá.

A Mecseknádasd és Vidéke Takarékszövetkezet 1961. augusztus 28-án alakult, székhelye azóta is Mecseknádasdon van. A megalakulás után kezdődött meg a betétgyűjtés szervezése, ami abból állt, hogy a Takarékszövetkezet két alkalmazottja közül egy állandóan járta a falut és a környező községeket, és igyekezett meggyőzni az embereket arról, hogy nyugodtan vigyék el a pénzüket a takarékbba, mert az ott nem vész el, sőt még kamatozik is. Ez a tevékenységük oly sikeres volt, hogy már az első évben 57.400 Ft betétet gyűjtöttek, és eredményük 1962-ben már 4.300 Ft volt. Az alkalmazottak, akik kezdetben csak egy kis bérelt helyiségben dolgoztak, még a fűtéshez szükséges tüzfát is otthonról hozták.

1963-ban került a Tksz-hez, és lett az elnöke ***Papp László***, aki máig kiválóan irányítja annak működését. A sikeres munkának köszönhetően az alapítást követő évben kirendeltséget nyitott a Takarékszövetkezet a szomszéd faluban, Hidason. Ezt követte a hosszúhetényi kirendeltség megnyitása, majd 1974-ben a pécsváradie. A Tksz-hez 1975-ben hozzácsatolták az Olasz és Vidéke Takarékszövetkezetet, mert annak nagysága nem érte el a biztonságos működéshez szükséges szintet. Ekkor, mivel már jóval nagyobb körzetben működött a Takarékszövetkezet megváltoztatták az elnevezését *Mecsekvidéke Takarékszövetkezetre*.

A Takarékszövetkezet működése során a szövetkezeti alapelvek, az Alapszabály és a betétesek érdekei szerint végezte munkáját. Ennek köszönhetően a kétszintű bankrendszer megteremtésének időszakára stabil, mindig nyereséges hitelintézetté tudott fejlődni. A nyolcvanas évek közepére tíz kirendeltséggel rendelkezett, mindegyik saját épületben üzemel. Nem banküzemi célt szolgáló jóléti ingatlanokkal is rendelkezik.

A Takarékszövetkezet tagjai 1993-ban úgy döntöttek, hogy a management jó színvonalra, a hitelintézet tőkeereje, valamint a szinte problémamentes hitelportfólió miatt nem csatlakoznak az OTIVA-hoz, így a Takarékszövetkezet ma a *nem-integrált* takarékszövetkezetek közé tartozik. A nem-integrált takarékszövetkezetek felismerték, hogy közös célmeghatározás és bizonyos

mértékű (üzleti alapokon nyugvó) együttműködés nélkül nem működhetnek, ezért létrehozták saját szövetségüket, a TЭСZ-t, melynek tagja a Mecsekvidéke Takarékszövetkezet is.

A kilencvenes évek változó gazdaságában a Mecsekvidéke Takarékszövetkezet igen stabilan megállta a helyét. Az új, szigorú pénzügyi szabályozás bevezetésével is jelentős eredményt realizált minden évben, *1996-ban mérlegfőösszege elérte az egymilliárd forintot.*

A Takarékszövetkezet üzletpolitikája, tevékenysége

A Takarékszövetkezet az Alapszabályban meghatározott tevékenységi körön belül végzi munkáját. Főbb feladatának tekinti a lakossági betétek gyűjtését és a működési területen élő emberek pénzügyi szolgáltatásokkal történő ellátását, szorgalmazza a vállalkozók számlavezetését. Kamatpolitikájában a piaci viszonyokhoz igazodik. A Takarékszövetkezet üzletpolitikájában az óvatosságot tartja szem előtt. Szükség van erre azért is, mert a Takarékszövetkezet nem integrált, tehát gazdálkodását a külső befolyásmentesség jellemzi. Míg az OTIVA-tag takarékszövetkezetek egyeztetett üzletpolitika és eljárási rend szerint működnek (ideértve a tevékenységük, termékeik és technikájuk fejlesztését, az egységes adóminősítési és nyilvántartási rendszer kialakítását is), addig a Takarékszövetkezet önállóan megalkotott belső szabályzatok (és a vonatkozó jogszabályok) szerint látja el munkáját. Az óvatosság megnyilvánul abban, hogy hitelkihelyezéseit körültekintően végzi, annak mennyiségét a növekvő kockázatosság miatt csökkenti. Az ebből eredő marge-veszteséget az állampapír- és a bankközi piacon történő forráselhelyezéssel igyekszik kompenzálni, ami sikeresen is történt egészen addig, amíg az állampapírhozámok és bankközi kamatok magasak voltak.

A Takarékszövetkezet Hpt-ben a szövetségi hitelintézetek számára engedélyezett minden pénzügyi tevékenységet végezheti, a passzív bankügyletek keretében könyves betéteket és számlabetéteket és egyéb értékpapírrajlegű betéteket, az aktív bankügyletek keretében főként lakossági hiteleket kínál ügyfelei részére. Egyéb tevékenységként áramszámlák díjbeszedésével, a Hungária Biztosító biztosításai forgalmazásával és biztosítási díjának beszedésével, zöldkártya-kiállítással és kölcsönfedezeti életbiztosítás megkötésével foglalkoznak.

A Takarékszövetkezet szervezeti felépítése

A Takarékszövetkezet közép- és hosszútávú döntéseit a szövetkezeti törvény értelmében az évente legalább egyszer összehívott közgyűlés, illetve az általa megválasztott küldöttgyűlés hagyja jóvá, amely szintén évente egyszer kerül összehívásra. A küldöttgyűlés választja meg a Takarékszövetkezet legfőbb döntéshozó szervét, az Igazgatóságot, amely tagjai közül elnököt választ. A küldöttgyűlésen választják meg a felügyelő bizottságot is, mely az egész Takarékszövetkezet, illetve az Igazgatóság munkáját felügyeli.

A napi irányítás az elnök-igazgató hatáskörébe tartozik. Az elnök-igazgató dönt minden olyan kérdésben, mely nem tartozik felsőbb szervekre, így gyakorolja a munkáltatói jogokat, dönt bizonyos limitösszeget meg nem haladó hitelkérelmek ügyében, meghatározza a Takarékszövetkezet stratégiáit, és végzi azok taktikai lebonyolításának megszervezését, irányítását.

Az elnök-igazgató alatti hierarchia-szinten a főkönyvelő helyezkedik el. A főkönyvelő látja el a hitelintézet számviteli tevékenységével kapcsolatos összes feladat megszervezésével kapcsolatos teendőket, koordinálja a kirendeltségek adatszolgáltatását, összeállítja az éves beszámolót, ő készíti az adóbevallásokat, jelentéseket, valamint az MNB és a BAF felé továbbítandó adatszolgáltatásokat. A következő szervezeti szint a kirendeltség-vezetők szintje, melyet a pénztárosok és egyéb ügyviteli alkalmazottak szintje követ. A Takarékszövetkezet 10 kirendeltséggel rendelkezik, ezek székhelye: Hidas, Hosszúhetény, Pécs-Hird, Pécsvárad, Olasz, Berkesd, Nagykozár, Pécs-Vasas, Mecseknádasd, Pécs.

A kirendeltségeken általában két fő, egy fő kirendeltség-vezető és egy fő pénztáros személyzet dolgozik, a nagyobb, illetve a nagyobb forgalmú kirendeltségek létszáma átlagosan 4 fő. A kirendeltségek munkáját a teljes körű ügyintézés jellemzi, a központtal (néhány kivételtől eltekintve) csak havonta kerülnek adatszolgáltatási kapcsolatba a zárási teendők miatt. A teljes körű ügyintézés alól kivételt képez a kirendeltség-vezető hatáskörébe nem tartozó hitelkérelmek elbírálása, valamint az egyéb, az egyes üzletági szabályzatok alapján az elnök-igazgató, illetve az Igazgatóság hatáskörébe utalt ügyletek.

A központban történik a központi munkavégzés, a főkönyvi könyvelés, a magasabb összegű hitelek bírálata. A Takarékszövetkezet 1996. évi átlagos statisztikai állományi létszáma 32 fő volt, ebből hat fő dolgozott a központban.

Belső érdekeltségi rendszer

A Takarékszövetkezet belső érdekeltségi rendszere a kilencvenes évek elején alapvetően átalakult. A korábbi években alkalmazott üzletági pontozásos rendszert felváltotta a tulajdonosi szemléletű motiváció, mert az alkalmazottak az elmúlt években kéthavi bruttó alapbérükkel egyező névértékű takarékszövetkezeti részjegyet kaptak. A részjegyek után minden évben a küldöttgyűlés által jóváhagyott mértékű osztalékot kapnak. A tulajdonosi motiváción túlmenően a Takarékszövetkezet jövedelmezőségétől függően minden félévben jutalmat fizet a dolgozóknak. A jutalom összege 1995-ben elérte a 12 havi bruttó bér összegét, ami a rendkívüli jövedelmezőségnek köszönhető. Más években általában egy, illetve kéthavi illetményt fizetnek jutalomként a dolgozók számára. A Takarékszövetkezet premizálási rendszere csak az elnök-igazgatóra és a főkönyvelőre terjed ki, ők a mindenkori félévi nyereségtől függően kapnak meghatározott mértékű prémiumot.

Szabályozottság

A Takarékszövetkezet a Hpt-ben előírt, az ÁPTF (illetve korábbi BAF) általi irányelvek alapján elkészített szabályzatok alapján dolgozik. A szabályozottságról általánosan elmondható, hogy 1996-ig az nem volt teljeskörűen adaptálva a Tksz-re, azaz a megyei, ill. országos szövetségtől átvett szabályzatokat nem illesztették a Takarékszövetkezet sajátosságaihoz. Ennek megváltoztatása érdekében kezdődött meg 1996 októberében egy átdolgozási, felülvizsgálati munka, amelynek keretében a szervezeti működési, az adóminősítési, a fedezetértékelési, a céltartalékképzési, a belső ellenőrzési és a nagyhitelekre vonatkozó szabályzatok kerülnek át-, ill. újra-kidolgozásra.

Ügyviteltechnika

A Tksz-nél már hosszú ideje áttértek az elektronikus adatfeldolgozásra, ugyanis még 1992-ben kialakították a főkönyvi könyvelés számítógépes feldolgozását. A kirendeltségek ügyvitele szintén számítógépen történik, a könyvelési feladásokat időszakonként küldik meg a központba, ahol azok kirendeltségenkénti gyűjtésre és feldolgozásra kerülnek. A számítógéppark minősége mára elavultnak minősíthető, bár kétségtelen, hogy a jelenlegi feldolgozási szinthez elegendő kapacitással és paraméterekkel rendelkezik (a kirendeltségeken általában 286-os gépek működnek).

A Takarékszövetkezet informatikai fejlesztése keretében 1996 őszén modern számítógépet szerzett be (Pentium 100-as, CD-Rom-mal), amely 10 darab modemmel kiegészítve megteremtette a kirendeltségek közötti elektronikus adatátvitel bevezetésének lehetőségét, valamint a GIRO-hoz való közvetett (MNB-n keresztül), és BAR-hoz történő közvetlen csatlakozás módját. 1997. évi fejlesztési eredmény az elektronikus átutalási rendszer bevezetésének megkezdése, mely munka eredményeként várhatóan nyár elejétől jelentősen lerövidül az átutalások átfutási ideje.

A Takarékszövetkezet helye Baranya megyében

Baranya megye hazánk tizedik legnagyobb megyéje, lakosainak száma 416 E fő, területe 4.487 km², a népsűrűség 92,8 fő/km². [Forrás: KSH] Az ország 249 takarékszövetkezetéből 9 (7 integrált és 2 nem-integrált) működik a megyében. A hét integrált takarékszövetkezet adja az integrált takarékszövetkezetek össz-mérlegfőösszegének 6%-át, szövetkezeti vagyonának 10%-át, mérleg szerinti eredményének 18%-át (ezzel legelső az integráltak között). A megye két nem-integrált takarékszövetkezete mérlegfőösszegének részaránya a megyén belül 20,7%, szövetkezeti vagyonuk aránya 27,7%, szavatoló tőkéjüké pedig 23,9%, azaz *a két nem-integrált takarékszövetkezet igen meghatározó szerepet tölt be a megyében.*

A baranyai takarékszövetkezetek mérlegfőösszege 1991. és 1995. között megduplázódott, míg 1992-ben a növekedés stagnált, utána évi 35-40%-os ütemben növekedett. A takarékszövetkezetek szavatoló tőke-állománya 4 év alatt tizenháromszorosára emelkedett, az integráltaknál a tőkén belül azonban jelentős a konszolidációs kötvények állománya (megyei szinten 700 millió forint.) A szövetkezetek jegyzett tőkéje (szövetkezeti vagyona) átlagosan 26 millió forint, 3 takarékszövetkezet (Mohács, Szigetvár, Siklós) 50 M felett, 2 (Mecseknádasd, Bóly) 25-50 M között, a többi pedig 13-25 M között helyezkedik el.

A Mecsekvidéke Takarékszövetkezet első Baranyában az eszközarányos adózatlan nyereség, az eszközarányos adózott nyereség, a minimális pénzügyi működési költségek mutatójánál, rendelkezik a 4. legmagasabb szövetkezeti vagyonnal és szavatoló tőkével (a megyében ezzel közel 10%-os részarányú), tőkemegfelelési mutatója a 2. *legmagasabb*. 11,73%-ot képvisel ötmillió forinton felüli részjegyállománya a megyében, így második helyen szerepel. A kamatmarge tekintetében 3. helyet foglalja el. Hitelezési portfóliója alapján szintén az élbolyban van, a problémamentes követelések és az összes követelés hányadosát mutató listán a 3. helyen áll.

A Takarékszövetkezet gazdálkodásának elemzése

A Takarékszövetkezet reális piaci megítélése érdekében elengedhetetlenül fontosnak tartom, hogy megfelelő összehasonlítási módszerek, mutatók segítségével kimutassam, hogy milyen pozíciót tölt be a Takarékszövetkezet a szektoron belül. A működés és gazdálkodás megítélését két ütemben végeztem el, elsőként az integrált takarékszövetkezetekre vonatkozó minősítési rendszer alapján, másodikként pedig az egyes eszköz-, illetve forráscsoportok szintjén, kirendeltségenkénti bontásban. Az alábbiakban kivonatosan közlöm az eredményeimet. A vizsgálat adatainak megismeréséhez előljáróban csak annyit szeretnék közölni, hogy a Takarékszövetkezet gazdálkodását jellemző mutatók mind abszolút, mind pedig relatív mértékben jellemzik a Takarékszövetkezet prudens működését.

Az OTIVA 1995-ben fejlesztette ki a *Takarékszövetkezetek minősítési rendszerét*, melynek segítségével az integrált takarékszövetkezeteket kockázatuk öt fő jellemzője (tőkeszerkezet, jövedelmezőség, portfólió, fedezettség-üzletpolitika, és hatékonyság-költséggazdálkodás) szerint rangsorolja. A minősítés csak az integráltakat érinti, így Mecseknádasd minősítése mindeztáig nem történt meg. A minősítőrendszert az OTIVA 1995. óta továbbfejlesztette. A jelenleg alkalmazott módszer segítségével a fenti öt kategória mindegyikében különböző mutatószámok alapján kategóriánként három (A, B, C) csoportba sorolják a takarékszövetkezeteket, melyek jellemzőit ennek megfelelően 5 betűvel minősítik. Az egyes kategóriák mutatószámaira vonatkozó százalékos intervallumokat és a hozzájuk tartozó paramétereket több időszak adatállományának egyenkénti és tendenciózus vizsgálatával határozzák meg, figyelembe véve az integrált takarékszövetkezetek átlagát és szóródását.

Vizsgálatom során az 1995. december 31-ei és az 1996. szeptember 30-ai adatokat elemeztem, és a következőkre jutottam:

A Takarékszövetkezet minősítése: 1995. XII. 31-én AACBA (75 pont)
1996. IX. 30-án AABBB (75 pont)

A Takarékszövetkezet az integráltak minősítési rangsorán előkelő helyet foglalhatna el, mert ilyen pontszám és minősítés alapján az *első 50 takarékszövetkezet között* lenne. Összehasonlításuképpen megemlítem, hogy ugyancsak 75 pontot szerzett Zalavár és Környéke Takarékszövetkezet BAACA minősítéssel és 185 milliós mérlegfőösszeggel, valamint Hajós és Vidéke

Takarékszövetkezet BAACB minősítéssel és 1.033 millió forint mérlegfőösszeggel. A Baranya megyei takarékszövetkezetek közül csak az ország legnagyobb takarékszövetkezete, a Szigetvári Takarékszövetkezet (1996 végére 5 Mrd-os mérlegfőösszeg) és a Mohács és Vidéke Takarékszövetkezet van előtte a rangsorban (89, és 79 ponttal, illetve ABAAA és BABBA minősítéssel), utána pedig csak a 121. helyen következik megyén belüli takarékszövetkezet (67 ponttal és BBCBA besorolással a Bóly és Vidéke).

Hangsúlyozandó, hogy a különböző vizsgálati időpontok eltérő minősítése ellenére a kapott pontok összege nem változott. Ez azt jelenti, hogy az egyes minősítési kategóriák közötti arányeltolódás (így a besorolás javulása, illetve romlása) nem volt jelentős mértékű, tehát a Takarékszövetkezet a két vizsgálati időpont közötti időszakban összességében véve nem változott.

Tőkeszerkezet (A;A)

A Takarékszövetkezet tőkeszerkezete **kiváló minőségű**, mert saját tőkéje a Pit-ben előírt követelményeknek messzemenően megfelel (sőt, a minősítés során maximális pontot kap az, aki 75 M Ft feletti saját tőkével rendelkezik, itt pedig 121 M, ill. 150 M feletti), a hitelintézet általános tartalék-képzési kötelezettségének teljes mértékben eleget tesz, eredménytartalékának saját tőkén belüli részaránya a minősítési rendszernek megfelelő (1996 végén jegyzett tőkét 50 M Ft-ra emelték). A tőkemegfelelési mutató mértéke a minősítési rendszer szerint túlságosan magas - és emelkedő tendenciájú - (optimális a 12-25% közötti), ami az óvatos üzletpolitika velejárója.

Jövedelmezőség (A;A)

Igen magas a Takarékszövetkezet jövedelmezősége, ami egyrészt az eszközarányos nyereség és a saját tőke arányos eredmény mutatója alakulásának és a magas nettó pénzügyi működési haszonrésnek, másrészt pedig a magas kamatrésnek köszönhető.

Hitelportfolió (C;B)

Minősítése **kevésbé jó**, ám javuló tendenciát mutat 1996-ban. Az összes követelésen belül alacsony a problémások aránya (25% alatti), melyet 80%-ban fedez a megképzett céltartalék. Ennek vetülete kettős: egyrészt a rossz minőségű állomány rendkívül magas részarányát mutatja, másrészt pedig azt jelenti, hogy a képződött eredmény fedezetet nyújtott a szükséges céltartalék megképzésére. A hitelállományt 80%-ot meghaladó mértékben fedezi a saját

tőke és a megképzett céltartalék, ami kevés takarékszövetkezetéről mondható el (max. pont jár már 35%-os fedezettség felett!).

Fedezettség-üzletpolitika (B;B)

A lejáratú összhang alapján készített minősítés szerint **megfelelő** a Takarékszövetkezet össz-fedezettsége, likviditása magas. A Takarékszövetkezet eszközeinek kevesebb, mint 20%-a csupán az ügyfelekkel szembeni követelés, ami az elmúlt évek magas állampapírpiaci és bankközi kamatainak tudható be. Kevés a Tksz-nél a látra szóló forrás, melynek oka az ügyfélkör megtakarítási szokásaiban, a bankközi piacon történő középtávú forráselhelyezésben, illetve a korszerűtlen számlakonstrukciókban keresendő. A minősítési rendszer szerinti optimális (40-60% közötti) betétállomány-kihelyezési aránnyal szemben a Takarékszövetkezet betétállományának ca. ötödét helyezi ki hitelként. A kockázatvállalási mutató igen magas, ami az **alacsony kockázatot jelzi**.

Hatékony-ság-költség-gazdálkodás (A;B)

A hitelintézet működésének hatékonysága *kiváló volt 1995-ben*, ám 1996-ban **romlott** amiatt, mert a működési költségek nem követték a mérlegfőösszeg (azaz az eszközállomány) bővülését. A pénzügyi tevékenységet szolgáló tárgyi eszközök fejlesztésének, karbantartásának egyensúlyban kell lennie a saját tőke növekedésével, éppen ezért e két tényező hányadosának a túlságosan magas volta nem megfelelő, így a Tksz-nél növelni kellene tárgyi eszközök állományát az optimális arány eléréséhez. A humán erőforrások hatékonysága javul, az egy alkalmazottra jutó eszközérték 26,7 M Ft-ról 31 M Ft-ra emelkedett. A nettó vállalkozási eredmény nagyon magas arányban fedezte a bérköltséget, ami a magas eredményre és az alacsony bérekre vezethető vissza. Az egy alkalmazottra jutó eszközérték nem kiugróan magas, és annak növekedési üteme meg sem közelíti a bérköltségarányos nyereség növekedési ütemét (előbbie 116,1%, utóbbie 152%).

Saját tőke

A Takarékszövetkezet saját tőkéje dinamikusan nőtt a kilencvenes évek első felében, és ez - mivel nem-integrált a szövetkezet - csakis a management érdeme. A tőkeelemek növekedési üteme évente átlagosan 37,4%-os volt 1995-ig, ami majdnem duplája a szektor azonos tartalmú mutatójának.

A mérlegfőösszeg-arányos saját tőke folyamatosan emelkedik, és messzemenően meghaladja az integráltak átlagát:

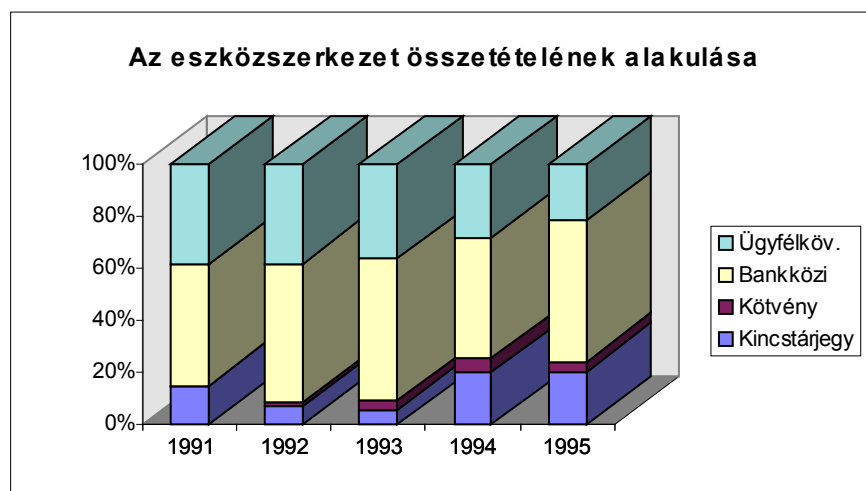
<i>Év</i>	<i>Integráltak</i>	<i>III. csop.</i>	<i>Mnádasd</i>
1994.	6,2%	n.a.	8,3%
1995.	7,2%	7,5%	14,2%
1996. III.	7,6%	7,9%	16,1%

1. számú tábla [Forrás: OTIVA és MV. Takarékszövetkezet]

Még a mérlegfőösszeg alapján való besorolás III. csoportjába (500-1000 M Ft-os mérlegfőösszeg) tartozó takarékszövetkezetek átlagát is felülmúlja a Takarékszövetkezet. A szövetkezeti vagyon az 1996. decemberi közgyűlésen megszavazott emelés után már eléri a Hpt-ben előírt szintet (50 M Ft).

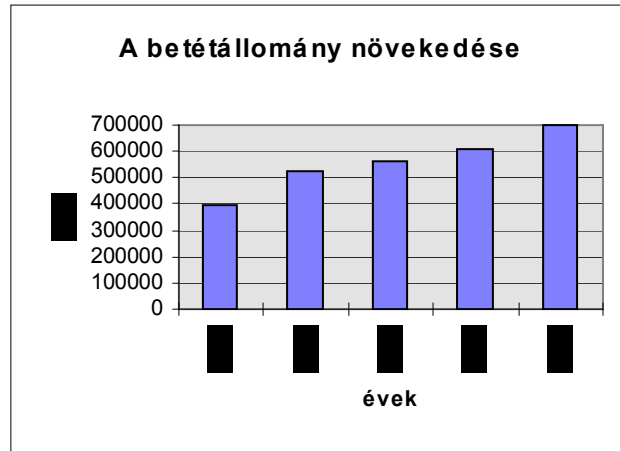
Az eszközszerkezet változása

Az eszközszerkezet összetétele jelentősen megváltozott 1995-re. Mind mértékét, mind arányát tekintve megtöbbszörözött a kincstárjegy-állomány, amely a költségvetés pénzügyi szívóhatásának tulajdonítható. Másik fontos észrevétel, hogy 1991-től folyamatosan csökken az ügyfelekkel szembeni követelések részaránya (5 év alatt 22,9 százalékpontnyit esett). Ennek oka az ügyfélkör hitelképességének romlása. Tény, hogy a pénzügyintézetekkel szembeni követelések több, mint kétszeresére növekedtek, és ezek részaránya is meghaladja az 50%-ot.

1. számú grafikon

A betétállomány alakulásának elemzése

2. számú grafikon

A betétállomány alakulásának elemzése során vizsgáltam a kamatláb változásának hatását a tőkésített betétállomány alakulására. Az összefüggést regressziófüggvények felírásával állapítottam meg:

1. Exponenciális regressziófüggvény: $y = 356.638 * 1,0302^x$

b_1 : a betéti kamatláb 1 százalékpontos növekedésével a betétállomány 3,02%-kal emelkedik.

2. Hatványkitevős regressziófüggvény: $y = 119.784 * x^{0,565}$

b_1 : a betéti kamatlábak 1%-os emelkedése a tőkésített betétállomány 0,565%-os emelkedését eredményezi.

Az eltérés-négyzetösszeg a hatványkitevős regressziófüggvénytől minimális, azaz a hatványkitevős regressziófüggvény alapján pontosabban meghatározható a betétállomány növekedése és a kamatláb változása közötti összefüggés.

A betétállomány alakulását exponenciális trendfüggvény felírásával jellemeztem:

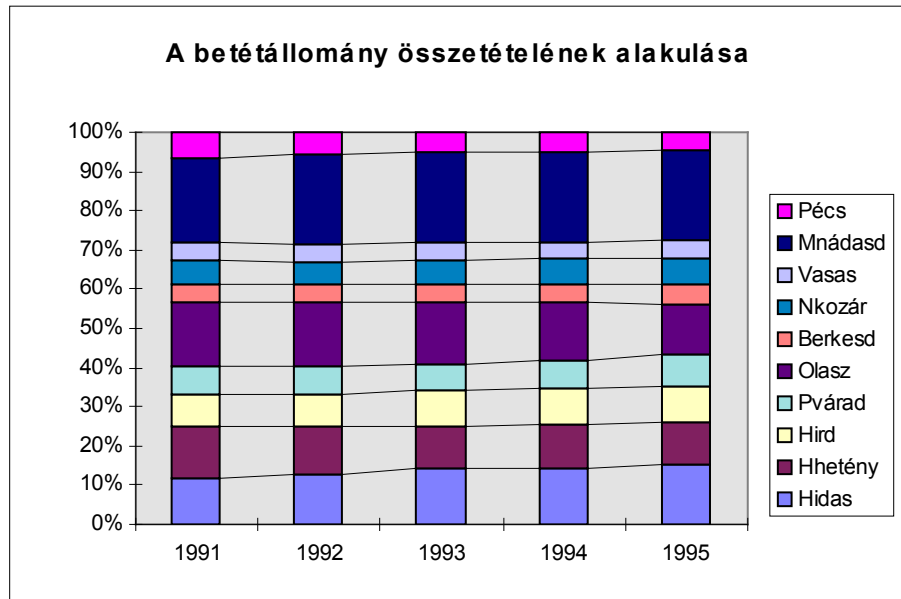
$$y_t = 374.150 * 1,1361^t \quad (t=1\dots 5, 1=1991)$$

b_0 = az 1991. évi becsült betétállomány 374.150 E Ft.

b_1 = 1991. és 1995. között a betétállomány évente átlagosan 13,61%-kal nőtt.

A Takarékszövetkezet betétállománya az elmúlt 5 évben folyamatosan növekedett, a növekedés a változást leíró exponenciális trendfüggvény alapján évente átlagosan 13,6%-os volt. A növekedés 1992-ben volt (mind abszolút, mind relatív értelemben) a legnagyobb. A növekedést a magas kamatok is befolyásolták, jelentős azonban a tőkésítés nélküli állománynövekedés is. A vizsgált öt év adataiból kitűnik, hogy a kirendeltségenkénti betétállomány kirendeltségenként eltérően változott, a kirendeltségek 50-60%-ában a szigorúbb, 15,2%-os éves átlagos növekedési rátánál is magasabb a betétállomány-növekedés. Az átlagos betétállomány-növekedésnél 27%-kal nagyobb mértékben nőtt a hidasi kirendeltség betétállománya (ennek részaránya is fokozatosan emelkedett az össz-betétállományon belül), a második legjobb ezen a téren a pécsváradi kirendeltség, 17%-os plusszal, majd a mecseknádasdi kirendeltség 11%-os többlettel - azonban ezeknél nem változott jelentősen a részarány.

A betétállomány csak a kamatokkal növelt, azaz tőkésített értékkel mutatható ki. Az 1992. évtől kezdődően annak csökkenése tapasztalható, ha a fizetett kamatokkal csökkentjük a tőkésített betétállományt. A csökkenés üteme hasonló tendenciát mutat, szemben az 1994. évi 8,3%-kal 1995-ben már csak 6%-os volt. A csökkenés nem minden kirendeltséget jellemzett 1993-ban, ill. 1995-ben. 1993-ban Hidason és Hirden, 1995-ben pedig Pécsváradon és Berkesden, valamint Vasason nőtt ténylegesen a betétállomány. Figyelemre méltó a pécsi kirendeltség helyzete: mind a tőkésített, mind a nem tőkésített betétállomány csökkent. A kirendeltség betétállományának részaránya az össz-betétállományon belül is folyamatosan esett, a tőkésített állomány növekedése meg sem közelítette az átlagos éves növekedési ütemet, sőt két évben még csökkent is. Ezen csökkenésnek okaként megnevezhető az, hogy a Takarékszövetkezet pécsi kirendeltsége Pécs egy szegények lakta területén fekszik, ahol inkább forráshiány, mint forrástöbblet jellemzi a lakosságot, továbbá az, hogy a betéteseknek nagyobb választék áll rendelkezésükre a megyeszékhelyen forrásaik elhelyezésére, mint a falusi lakosoknak a községekben. Ezen okok ellenére nem tartom indokoltnak a kialakult helyzetet, mert az ügyfelek igényesebb kiszolgálásával és némi marketinggel kiküszöbölhetők, illetve valamelyest csökkenthetők lennének a fent említett okokból fakadó hátrányok.

3. számú grafikon

A háztartások megtakarításainak alakulása 1992-1995 között
(tőkésített betétállomány, összes megtakarítás):

Év	Változás (%)	Változás '92=100%
1993	114,5	114,5
1994	123,9	141,8
1995	122,1	173,2

2. számú tábla [Forrás: MNB]

A háztartások forint-, takaréklevél-betét és pénzügyi értékpapír megtakarításainak alakulása (tőkésített betétállomány, kis- és magánvállalkozói betétek is):

Év	Változás (%)	Változás '92=100%
1993	106,3	106,3
1994	114,3	121,6
1995	117,2	142,5

3. számú tábla [Forrás: MNB]

Ha a fenti adatokat összehasonlítjuk a Takarékszövetkezet betétállomány-növekedésének éves növekedési mutatóival, akkor elmondható, hogy a

trezaurálási formák azon körében, amelyeket a Takarékszövetkezet is kínál ügyfelei részére, az országos növekedési mutatóktól csak kis mértékben térnek el. Ez a tény azt bizonyítja, hogy a hitelintézet által alkalmazott betét-üzletpolitikai irányelvek helyesek. A jövőre vonatkozóan megfogalmazandó az az irányelv, amely az országos betétállomány-növekedést meghaladó betétállomány-növekedést irányozza elő.

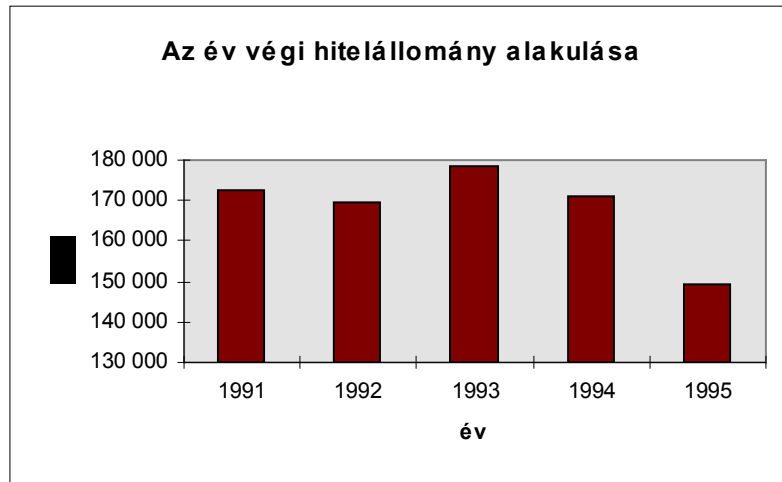
A Takarékszövetkezet ügyfelekkel szembeni kötelezettségeinek és a mérlegfőösszegnek az aránya az utóbbi 3 évben lassan csökkenő tendenciát mutat, ám még mindig jóval magasabb, mint az integrált takarékszövetkezeteknél:

Év	Integrált takarékszövetkezetek	Mecsekvidéke
1993	71%	89%
1994	61%	82%
1995	54%	81%

4. számú tábla [Forrás: OTIVA és MV. Takarékszövetkezet]

A hitelállomány alakulása

A hitelállomány az 1991-1995 közötti időszakban a felírt exponenciális trendfüggvény alapján ($y_t = 182.489 \cdot 0,9724^t$) évente átlagosan 2,8%-kal csökkent, az 1991. évi becsült kölcsönállomány 182.489 E Ft volt. Az eltérés-négyzetösszeg alapján a lineáris trendfüggvény jobban jellemzi az állomány alakulását ($y_t = 181.543 - 4482t$): az 1991. évi becsült állomány 181.543 E Ft, az időszakban a hitelállomány évente átlagosan 4,5 M Ft-tal csökkent. A lineáris trend alapján becsült 1996. évi hitelállomány 154.650 E Ft, az 1996. év III. negyedévére vonatkozó tényadat 150.142 E Ft.

4. számú grafikon

A Takarékszövetkezet hitelállománya az elmúlt 5 évben évente átlagosan 3,6%-kal csökkent. Ez a csökkenés egyrészt az állampapírpiacon hozamok növekedésének, másrészt a lakossági, de főleg a vállalkozói hitelpiac kockázatosabbá válásának köszönhető. A csökkenéssel együtt - a kockázattal növekedés bizonyítékeként - fokozatosan emelkedett a minősített követelésállomány, ezen belül is a rossz minőségű kintlévőségek aránya (az 1992-es 63,7%-ról 96,4%-ra nőtt 1995-re). A Takarékszövetkezet adatait a szektor adataival összevetve megállapítható, hogy a minősített állomány jóval a szektor átlaga alatt volt 1994-ben és 1995-ben is (a szektor adatai: 1994: 35%, 1995-ben 39%, Takarékszövetkezet adatai: 26,6% és 31,4%). Kevésbé pozitív viszont az a tény, hogy míg a rossz minőségű kintlévőségek aránya 1994-ben közel azonos volt a szektor arányával (szektor: 18,4%, Tksz: 18,7%), addig az arány 1995-re sokat romlott, ugyanis 10,73 százalékponttal volt magasabb a szektor átlagánál. A hitelezés kockázatosabbá válásának alakulása igen eltérő az egyes kirendeltségeknél, ami általában a lakosság fizetőképességére és összetételére vezethető vissza, de jelentős mértékben befolyásolja a kockázatosabbá válást az egyes kirendeltségek alkalmazottai által folytatott hitelezési gyakorlat.

A hitelállomány minősített része még 1995-ben sem volt 100%-ban fedezve céltartalékkal (mert nem minden minősített kintlévőség rossz minőségű), a fedezettség viszont a vizsgált időszakban végig emelkedett, ami a rossz minőségű kölcsönállomány növekedésével magyarázható.

A háztartások, a kis- és magánvállalkozások hiteleinek alakulása

Év	Változás (%)	Változás '92=100%
1993	112,2	112,2
1994	110,3	123,8
1995	89,8	111,1

5. számú tábla [Forrás: MNB]

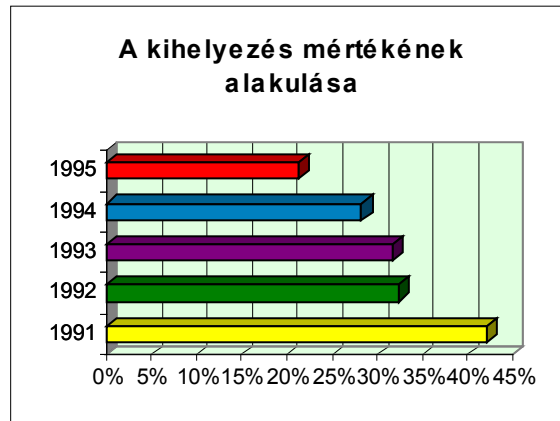
Az országos statisztikai adatokat a Takarékszövetkezet adataival összevetve kiderül, hogy a Takarékszövetkezet hitelállománya a nemzetgazdasági átlagtól eltérően alakult 1993-ban és 1994-ben (1993-ban nem növekedett olyan mértékben, 1994-ben pedig csökkent); a tendencia 1995-ben már azonos. A fenti mozgásoknak az a magyarázata, hogy a Takarékszövetkezet rendkívül óvatos hitelezési politikát folytat, így a magas jövedelmezőséget azáltal biztosítja, hogy betéteseinek pénzt a bankközi és az állampapírpiacra helyezi el.

A hitelportfólión belül legnagyobb, 50%-ot meghaladó arányban a fogyasztási kölcsönök vannak, második helyen, 25%-os részesedéssel a vállalkozóknak nyújtott kölcsönök állnak. Legcsekélyebb az áruvásárlási kölcsönök aránya. A Takarékszövetkezet önkormányzatokat, költségvetési intézményeket nem hitelez. Viszonylag magas a piaci kamatozású építési hitelek aránya, a középtávú trend azonban a fogyasztási kölcsönök felé mutat.

A Takarékszövetkezet összes kihelyezésének aránya a mérlegfőösszeghez viszonyítva csökkenő tendenciát mutat, és a mutató jóval (1995-ben 25 százalékponttal) az országos átlag alatt helyezkedik el.

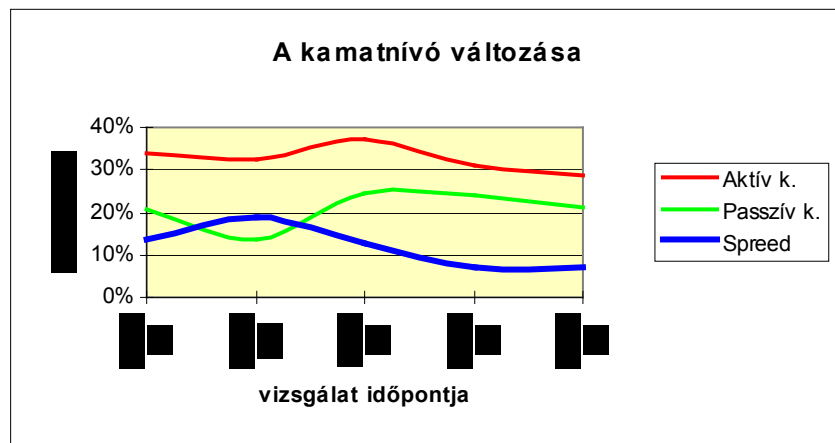
A betét- és hitelállomány viszonya

A Takarékszövetkezet adatai elemzése során megállapítható, hogy betéteinek csökkenő hányadát helyezi ki hitelként. A kihelyezés mértéke nem éri el a betétállomány egynegyedét 1995-ben. A kirendeltségek (Pécs kivételével) fedezik hitelszükségletüket.

5. számú grafikon

A Takarékszövetkezet eszközportfóliójának átlagos kamatszintje 1995. december 31-én 32,63% volt, ez 1996. III. negyedévének végére 4 százalékponttal, 28,55%-ra esett (a megyében ez a legmagasabb, az átlag 1995. december 31-én 26,55%, 1996. szeptember 30-án 24,22% volt). A források átlagos kamatszintje nagyobb mértékben nőtt a megyei adatoknál: 11,63%-ról 21,39%-ra (a megyében 17,79%-ról 18,04%-ra). A kamatmarge alakulása csökkenő tendenciát mutat, azaz a kamatrés szűkül. Baranya megyében 1995. december 31-én átlagosan 8,76%-os kamatréssel dolgoztak a takarékszövetkezetek, ez a kamatrés 9 hónap alatt 6,18%-ra csökkent. A Mecsekvidéke Takarékszövetkezetnél az 1995 decemberében számított 19,01%-os (!) rés 1996 szeptemberére 7,25%-ra esett! A Takarékszövetkezet egyébként Baranya megyében a 3. legnagyobb kamatréssel dolgozik (az átlag 6,18%), a legmagasabb Siklóson (9,01%), a legalacsonyabb Mágocson (1,63%-kal).

6. számú grafikon

A hitelportfólió alakulása

A gazdasági környezet rosszabbodása, a megváltozott törvényi szabályozás, a minősítési szabályok szigorodása a Tksz-nél is felszínre hozta azon problémákat, melyek a portfóliók minőségében is megmutatkoztak. Ezen problémák okozta kritikus helyzetek elkerülésére hozta meg az Állami Bankfelügyelet 1993-ban a 4/1993. (PK. 16.) BAF rendelkezését a pénzügyintézetek kintlevőségei, befektetései és vállalt kötelezettségei minősítéséről.

A Mecsekvidéke Takarékszövetkezetnél 1993-ban, a rendelkezés bevezetésével közel egyharmadával nőtt a minősített állomány, de szemben a szektorra jellemző 1994-es minősített állomány-növekedéssel, itt 20%-kal csökkent a minősített állomány amellet, hogy a követelésállomány "csupán" 3,9%-kal esett vissza.

A négy év adatát vizsgálva megállapítottam, hogy a Takarékszövetkezet minősített követelései aránya az összes követeléshez viszonyítva 30% körül mozog, amit én viszonylag magasnak tartok. 1995-re jelentősen, 13%-kal csökkent a követelésállomány, ezzel szemben a minősített követelések 3%-kal nőttek, a céltartalék pedig 23%-kal emelkedett. Ez utóbbiak növekedésében szerepet játszott az esedékes, de be nem folyt, és emiatt függővé tett kamatok állományának emelkedése. Szomorú tény, hogy a követelésállomány 17%-a kapott rossz minősítést 1992-ben, sőt ez az arányszám is emelkedett, 1995-ben megközelítette a 30%-ot.

A portfólió minőségének romlása maga után vonta a céltartalékképzési kötelezettség növekedését is. A megképzett céltartalék állománya az 1991. évi 17 M Ft-ról 1995 végére 45 M Ft-ra nőtt, még szerencse, hogy a passzív oldali helyes befektetéseknek köszönhetően nem kellett veszteségeket elkönyvelnie a szövetkezetnek.

Az egyes minőségi kategóriákhoz tartozó megképzett kockázati céltartalék-állományok azt mutatják, hogy a Takarékszövetkezet a jogszabályi előírásokat betartva határozta meg a céltartalékképzési kulcsait.

A szektor által alkalmazott céltartalékképzési
kulcsok összevetése a Takarékszövetkezet által alkalmazottakkal
(%-ban)

<i>Minősítési kategória</i>	<i>Tksz. szektor</i>	<i>4/1993. BAF-rend.</i>	<i>Mecsekvidéke Tksz.</i>
Külön figy.	6,2	0-10	10,0
Átlag alatti	20,0	11-30	20,0
Kétes	50,0	31-70	40,0
Rossz	<<100,0	71-100	100,0

6. számú tábla [Forrás: OTIVA]

A minősített állomány alakulását és a hitelezési gyakorlat sajátosságait figyelembe véve indokoltnak tartom az alkalmazott kulcsok felülvizsgálatát, így azok - különösen a kétes és esetleg az átlag alatti állományba tartozók - megemelését, mert ezzel csökkenthetők azok a tevékenységben rejlő látens kockázatok, amelyek a Takarékszövetkezet működése során időről időre felszínre kerülnek.

A Hpt. kockázati céltartalékképzésre vonatkozó paragrafusa szerint az eddigieken túlmenően "a hitelintézetnek a kockázattalálással összefüggő, előre nem látható, illetőleg előre nem meghatározható lehetséges veszteségeinek fedezetére - a korrigált mérlegfőösszeg 1,25 százalékáig - általános kockázati céltartalékot kell képeznie, amelyet a kockázati céltartalékok között, elkülönítetten kell nyilvántartani". "A hitelintézet a kockázati céltartalékot, ideértve az általános kockázati céltartalékot is, ráfordításként történő elszámolással képi. A kockázattalálásból származó veszteség és a behajthatatlan követelés leírására először a kockázati céltartalékot, illetőleg az általános kockázati céltartalékot kell felhasználni".

A pénzügyi tevékenységben rejlő növekvő kockázatoság miatt célszerűnek tartom a minősítési és céltartalékképzési elvek felülbírálatát, annak során pedig a következők beiktatását:

- tartozzék a külön figyelendő kategóriába minden olyan kölcsön, melynek elbírálása nem a kirendeltség-vezető hatáskörébe tartozik, illetve amelyek összege eléri a kirendeltség-vezető által maximálisan nyújtható értéket, továbbá azon kölcsönök, melyeket a futamidő végén, egy összegben kell visszafizetni, illetve amelyek az általános hitelezési gyakorlattól eltérő feltételekkel kerültek folyósításra (pl. nem havi, hanem negyedéves, ill. szezonvégi törlesztéssel);

- bővüljön ki az átlag alatti minősítés köre a 2 M Ft-nál nagyobb összegű kölcsönökre, mert ezek már a takarékszövetkezeti gyakorlatban nagy összegű hitelnek minősülnek (csak igazgatósági döntéssel nyújthatók);

- a kétes követelésekre képzett céltartalék mértéke legyen magasabb, legalább 60%, mert megfigyelhető az a tendencia, hogy a kétes követelésekből a következő év(ek)ben rossz minősítésű lesz, ugyanis ezeknél általában elhúzódik a biztosítékok érvényesítése, illetve a bírósági végrehajtás.

A befektetési portfólió

A Takarékszövetkezet befektetési portfóliójának minősége a BAF szerint is elfogadható, kockázati szintje nem magas. A befektetések háromnegyedét egyébként is a banküzemi befektetések jelentik. Jövedelmezőségi szempontból meg kell jegyezni, hogy a befektetésekre kapott osztalék minimális. A pénzügyi befektetés döntő többségét a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt. részvényei jelentik, de a hosszúlejáratú kötvényeket is tartalmaz az értékpapírtárca.

A részvényekre jelentős összegű, 1995-ig 90%-ot meghaladó mértékű céltartalékot képeztek, mely nagyfokú óvatosságot később a valóság igazolta is (a Takarékbank 10%-ra értékelte le a részvényeit, és az ebből fakadó hátrányok kompenzálását csak az integrált takarékszövetkezetekre terjesztette ki).

A Takarékszövetkezet a betétgyűjtésből származó források döntő többségét 1996-ig a bankközi pénzpiacra helyezte el, amiből a magas marge miatt jelentős jövedelemre tett szert. Az 1996-ban kezdődött kamatcsökkenés arra vezetett, hogy a bankközi piacról kivonva, az állampapírpiacon csoportosítsa át forrásait. A növekvő számú vállalkozói kötvénykínálatból a Takarékszövetkezet nem kívánt, és a jövőben sem szándékozik vásárolni, mert az azokba történő befektetés kockázatos, a visszafizetésre garancia nincsen. Az állampapírkamatok csökkenése ellenére 1996-ban nőtt a diszkont kincstárjegyek állománya, ebből is látható, hogy a befektetéseket a rövid lejárat és nagy óvatosság, körültekintés jellemzi. *(Folytatjuk)*

A cikk második részében, amely a Polvax következő számában jelenik meg, a Takarékszövetkezet fejlesztésére vonatkozó konkrét elképzeléseimet fogom közölni.